

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КРУГЛОГО СТОЛУ
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» (12 травня 2017 р.)

ПИТАННЯ ЗВУКОВОГО СИМВОЛІЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ ТА
ЗАКОРДОННИХ ТЕЧІЯХ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Львова Н.Л.

Київський національний лінгвістичний університет

nadiyalvova@gmail.com

The present thesis is an attempt to analyze different approaches to the study of sound symbolism in Ukraine, the USA and Europe. The relationship between the sounding of the word and its meaning has been in the focus of scientific research for centuries but the objective reliable data were received only after the introduction of quantitative methods of language study by the Ukrainian scholars.

Key words: *linguistics, sound symbolism, quantitative methods, phonestheme, phonosemantics.*

Ідея звукового символізму бере початок ще з часів Давньої Греції, та варто зауважити, що цікавість науковців до питання взаємозв'язку між звучанням та значенням не послаблювалась протягом століть. Проблема звукозображувальності обговорювалась та обговорюється лінгвістами та філософами, психологами та літературознавцями, спеціалістами та неспеціалістами. Оскільки все ще спостерігається загальна тенденція зростання кількості сучасних лінгвістичних пошуків, спрямованих на вивчення зв'язків матеріальної форми одиниць різних рівнів мови та змісту, робимо висновок про актуальність досліджень у галузі фоносемантики, де предметом вивчення є звукозображувальна система мови.

Науковий розвиток проблеми звукосимволізму (ЗС) став можливим лише з появою об'єктивних психолінгвістичних методів дослідження цього явища, а саме у ХХ столітті. І вже тоді погляди на звукосимволізм, а особливо на його характер та методи вивчення, в європейській, американській та на той час радянській (переважно російській та українській) науці суттєво відрізнялися.

Одними з найперших експериментальних досліджень у сфері ЗС вважаються праці американських науковців Е. Сепіра у 1929 році та його послідовника С. Ньюмена, які намагалися довести існування внутрішнього зв'язку між звуками та значеннями в мові. Цю ідею далі активно підтримували та розвивали у своїх працях американські та канадські мовознавці С. Цуру, Р. Браун, А. Блек, А. Горовіц, Р. Наттел, М.С. Майрон, І. Тейлор, Дж. Вайс тощо. Головна увага у наукових розвідках в США та Канаді приділялася експериментальному дослідженню ЗС та розробці й

удосконаленню методики експериментів, в той час як теоретичні аспекти почали вивчатися значно пізніше (50-60 роки ХХ століття). У другій половині ХХ століття продовжують з'являтися праці американських науковців, в яких публікуються результати експериментів, що доводять існування вмотивованості мовних знаків та наголошують на тому, що практично кожен звук може мати значення. Не можна оминати увагою ґрунтовне міждисциплінарне вивчення звукового символізму американськими вченими Л. Хінтон, Д. Ніколс та Д. Охала (1994 р.), які запропонували типологію ЗС та дослідили його біологічну базу, розглядаючи звук не як *символ*, а, скоріше, як *знак* чи *симптом* [4]. На відміну від теоретичного дослідження Л. Хінтон, Д. Ніколс та Д. Охали, дисертація Маргарет Магнус (2001 р.), як і інші її праці, має більш прикладне спрямування. М. Магнус вважається однією з провідних сучасних американських знавців у галузі ЗС ХХІ століття, яка створила веб-сайт Margo's Magical Letter Page, де можна ознайомитися з результатами її дисертаційного дослідження, із фоносемантичним словником, укладеним авторкою тощо. Своїми науковими здобутками вона продовжує надихати нове покоління лінгвістів на вивчення питання ЗС (наприклад, дисертаційне дослідження Дж. Р. Фрімана «Експериментальні методи у фоносемантиці», 2009 р.). Можна зробити висновок, що вивчення ЗС у США продовжується і має воно як теоретичне, так і практичне спрямування. Серед методів дослідження, що використовуються американськими науковцями, можна виокремити переважно описовий, зіставний, лінгвістичний та фонетичний аналіз, методи кількісних підрахунків та елементи статистики, проте потенціал лінгвостатистичних методів задіяний не повністю. На нашу думку, значущість цих методів не можна недооцінювати, оскільки саме вони надають лінгвістичному дослідженню об'єктивності. Професор В.В. Левицький, відомий український мовознавець, стверджував, що “успішне вивчення відношень між звуками і змістом у мові буде насамперед залежати від наявності ефективних методів дослідження” [2, с. 76].

У Європі вивчення звукосимволізму до недавнього часу характеризувалася наявністю досить великої кількості праць, присвячених теоретичним питанням звукової символіки (Г. Вернер, А. Зібнерер, Г. Кронассер, М. Вандрушка, С. Ульман), і майже повною відсутністю експериментальних досліджень (єдиним відомим науці експериментальним дослідженням є праця німецького психолога Г. Мюллера *Experimentelle Beitrage zur Analyse des Verhaltnisses von Laut und Sinn*, 1935). У 1958 році

німецький науковець Х. Марчанд робить спробу систематизувати звукозображувальний матеріал англійської мови, але його дослідження було неповним і незавершеним. Англійський лінгвіст Дж. Р. Ферт увів у науковий ужиток термін *phonestheme* (“фонестема”) та визнав наявність певної фонестетичної функції в різних консонантних груп (1935-1957 р.р.). У другій половині XX століття дослідження ЗС у Європі продовжуються, проте великий вплив на методи та характер наукових розвідок зробила саме українська школа звукового символізму, яку довгі роки очолював професор Левицький В.В. (Чернівецький національний університет). Запропонований ним принцип поєднання психолінгвістичних методів із методами статистичної лінгвістики сприяв об’єктивізації результатів. Фоносемантичні дослідження із застосуванням такої методики проводилися у різних мовах і на різних мовних рівнях. Вивченню звукозображальності германських мов присвячено праці В. Левицького, дисертації В. Кушнерика, Л. Комарницької, Н. Львової, О. Найдеш та ін. Серед праць, де вивчалися символічні властивості фонестем, варто згадати і дослідження А.А. Калити, яка стверджує, що відтінки значень слів-синонімів з ідентичними початковими фонестемами залежать від типу наступної голосної, яка, на її думку, “здатна доповнювати та конкретизувати значення слова” [1, с. 105]. Отже, згадані українські науковці, використовуючи психолінгвістичні та статистичні методи, довели існування символічних властивостей окремих звуків та звукосполучень у англійській та німецькій мовах, існування зв’язку між вживанням певних звуків та звукокомплексів і конотацією художніх текстів, дослідили фонетичне значення текстів, звукоколірні асоціації у мові. Були зроблені висновки про те, що в основі звукосимволізму лежить синестезія, а зв’язок між звуком і значенням має первинний характер.

Сьогодні науковці, які цікавляться проблемою звукового символізму об’єднуються у спільноти, де вони можуть поділитися своїми здобутками у царині фоносемантики. Наприклад, у 1998 році з’явилася міжнародна асоціація The Linguistic Iconism Association, яка нараховує вже більше 200 членів.

Зараз використання квантитативних методів характерне як для сучасного вітчизняного, так і для зарубіжного мовознавства. Причина подібної зацікавленості пояснюється такими факторами: “...по-перше, прагненням до поглибленого розуміння багатьох явищ мови і мовлення; по-друге, бурхливим розвитком лінгвістичних дисциплін, які відчують підвищену потребу в статистичних методах; по-третє, появою прикладних

завдань, пов'язаних з автоматичною обробкою текстів; по-четверте, посиленням пошуків нових шляхів підвищення об'єктивності й точності дослідження» [3, с. 222]. Мова є об'єктивно існуючою, певним чином організованою реальністю, якій властива велика кількість вимірів, а не хаотичне утворення явищ, відірваних одне від одного.

Література

1. Калита А. А. Фонестема у системі лінгвістичних засобів вираження смислу / А. А. Калита // Вісник Харківського національного ун-ту. Серія Романо-германська філологія. Іноземна філологія на межі тисячоліть. – Харків, 2000. – С. 102-107.
2. Левицький В. В. Семантичні і стилістичні функції початкових сполучень фонем у німецькій мові / В. В. Левицький // Іноземна філологія: Респ. міжвід. наук. збірник. – Вип. 81. – Львів, 1986. – С. 75-80.
3. Левицький В. В. Звуковой символизм. Основные итоги: Монография / В. В. Левицький – Черновцы: Рута, 1998. – 130 с.
4. Ohala John J. Sound Symbolism / John J. Ohala, L. Hinton, J. Nichols. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 371 p.